

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА VIII КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

В учебната програма по *технологии и предприемачество* за VIII клас се реализира приемственост със съдържанието на обучението от прогимназиалния етап.

С обучението на учениците в VIII клас започва първият етап на гимназиалното образование.

Целта на обучението е да се:

- придобият знания за професиите и бизнеса;
- да се активизират инициативността и предприемчивостта на учащите се;
- да се мотивират учащите се да направят разумен избор за кариера.

Съдържанието на учебната програма осигурява надграждане в интегративното развитие на технологичната и предприемаческата компетентност, както и в развитието на умения за личностно съотнасяне с кръга от интереси към дадена професия.

Учебната програма продължава развитието на придобитото позитивно отношение към труда чрез общообразователната подготовка на учениците.

В центъра на обучението са поставени практическите дейности като среда за развитие на личностните характеристики на ученика. Обучението е ориентирано към увеличаване обема на самостоятелната работа с прякото участие на бизнес консултанти.

В съответствие с областите на компетентност учебното съдържание е структурирано в пет обобщени теми:

1. Професия и кариера
2. Пазарна икономика
3. Предприемачески процес
4. Технологии
5. Предприемаческа инициатива

Наименованията на темите се запазват и в учебната програма за IX клас, като се осигурява надграждане на придобитите знания на основата на спираловидния подход и концепцията за кръговрата на икономическата активност.

Акцент на обучението в VIII клас е опростеният модел на кръгообразния поток – субекти и пазари на ресурси.

Водещи подходи са:

- модулно-интегративен;
- учене чрез практика;
- учене чрез преживяване.

В обобщена тема **„Професия и кариера”** основните акценти са върху уменията за установяване на съответствието между трудов процес и трудова среда на дадена професия.

Практическата работа е свързана с проучване и запознаване със средствата и предмета на труда на професии, които включват прости и рутинни дейности.

Учениците използват съвременни методики за установяване на мотивационно значимите си черти и определят кръга от интереси към дадена професия.

В обобщена тема **„Пазарна икономика”** основните акценти са върху уменията да се разбират принципите, които оказват влияние върху решаването на основните икономически проблеми на всеки производител и потребител, наемен работник и предприемач.

Стимулират се проучвателна дейност и анализ на данни от различни източници на информация, разчитане на таблици и графики, решаване на казуси и критично мислене.

Чрез комбинация от теория и практически упражнения, базирани на симулационни и интерактивни методи, учениците развиват личните си качества и интереси.

В обобщена тема **„Предприемачески процес”** учениците се запознават детайлно с ролята и чертите, които характеризират предприемача. Усвояват знания относно пазарите за ресурси и придобиват умения да се ориентират в бизнес средата с различна степен на влияние върху предприемаческата инициатива. Разкрива се мястото на предприемаческия процес в социално-икономическото развитие на дадена страна и регион.

Активира се желание за изява чрез участие в симулации на бизнес ситуации в класната стая, решаване на казуси, участие в дебати, работа по малки учебни проекти и посещение на стопански организации.

Насочва се вниманието към откриване и развиване на личните качества, присъщи на успешния предприемач.

В обобщена тема **„Технологии”** акцентите са върху уменията за оценяване на продукти (стоки и услуги) по стандарти за качество.

Стимулират се дейности, в които се прилагат достъпни програмни продукти за дейности, свързани с работа на компютъра. Формира се позитивно отношение към използването на екологични материали при производството на стоки и услуги.

В обобщена тема **„Предприемаческа инициатива”** основните акценти са върху придобиване на умения за организиране и управление на фирма с конкретен предмет на дейност.

На учениците се осигурява възможност да се докоснат до истинските проблеми на предприемача чрез проучване на алтернативи и търсене на идеи за собствен бизнес.

Стимулира се търсенето на рационални методи за решаване на практически задачи.

Организацията на обучението по *технологии и предприемачество* включва интегрирани уроци, лабораторни занятия, разработване на проекти и наблюдения в реална производствена и бизнес среда.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

Област на компетентност	Стандарти	Очаквани резултати
Образование и кариера	Разграничава и анализира професиите в производството и услугите.	Проучва и описва професии в производството и услугите, включващи прости и рутинни дейности. Разграничава етапите на трудовия процес и описва трудовата среда на професии, които не изискват специална квалификация.
	Разбира ролята на ключовите компетентности за професионално развитие и кариера и аргументира адекватна самооценка.	Съставя профил на знанията, уменията и качествата, необходими за професии, които не изискват специална квалификация. Съпоставя личните си качества с изискванията на определена професия.
	Развива лична мотивация за избор на професия и нагласа за „учене през целия живот“.	Установява степента на съответствие между представата за себе си и мотивите за избор на професия.
Икономика	Разбира принципа на доброволната размяна на стопанските субекти и кръгооборота „пари – продукти – ресурси“.	Разграничава отделните субекти и потоци в кръгооборота ”пари – продукти – ресурси“. Доказва свързващата роля на доброволната размяна между стопанските субекти.
	Познава стълбовете на свободната инициатива – частна собственост, ценова система, пазарна конкуренция и предприемачество.	Дефинира отличителните черти на четирите стълба на свободната инициатива. Разграничава функциите на цените и конкуренцията. Коментира особеностите на предприемачеството като един от стълбовете на пазарната икономика.
	Взема обосновани решения при избора между спестяване, потребление и инвестиции.	Дефинира различията между потребител, спестител, инвеститор. Обяснява как спестителят се превръща в инвеститор.
	Познава основните финансови инструменти и техните характеристики.	Обяснява различията между основните финансови инструменти – кредити, акции, облигации.
	Анализира и използва информация за пазара на труда – регионален, национален и европейски.	Познава пазарните сили, определящи механизма на трудовия пазар – търсене, предлагане, цена на труда. Изследва връзката между промените в търсенето и предлагането на труд и тяхното влияние върху формирането на работната заплата.

Предприемачество и бизнес среда	Познава същността и функционалната роля на предприемачеството в механизма на пазарната икономика.	Определя същността на предприемачеството и неговата роля за социално-икономическото развитие на обществото. Разбира значението на икономическите стимули – печалба, лихва, заплата, рента (наем).
	Анализира и оценява характеристиките на бизнес средата за осъществяване на предприемаческа дейност.	Разбира понятието бизнес среда. Дефинира границите на бизнес средата с различна степен на влияние. Разграничава различните групи фактори на бизнес средата.
	Познава пазарите на ресурси и връзката им с производството на продукти (стоки и услуги).	Познава видовете пазари на ресурси (човешки, суровинни, финансови и информационни). Разпознава ролите на производителите и потребителите на съответните пазари.
	Разбира значението на заинтересованите страни (потребители, конкуренция, местна и централна власт, синдикати) за предприемаческата дейност.	Дефинира понятието „заинтересовани страни“. Разпознава дейностите на местната и централната власт, имащи отношение към предприемаческата дейност.
Технологично развитие и предприемачество	Сравнява и оценява технологии по функционални, технически и експлоатационни характеристики за осъществяване на собствена идея.	Анализира производствени технологии, като посочва предимства и недостатъци. Проектира технологичен процес и разработва технологична документация за осъществяване на собствена идея.
	Оценява стоки и услуги по критерии за иновативност, качество, енергийна ефективност и безопасност на околната среда.	Познава стандарти и проследява връзката „технология – качество” при производството на стоки и услуги. Използва критерии за оценка на качеството на стоки и услуги. Разграничава изделия, произведени от екоматериали, и посочва предимствата им.
	Подбира целесъобразни информационни и комуникационни технологии за откриване и решаване на проблеми в предприемаческата дейност.	Използва компютърни технологии в проектирането.
Собствен бизнес	Познава основните правни форми и възможности за организиране на фирма.	Разграничава основните форми на организация на бизнеса. Обяснява различия и принципи при създаване и преобразуване на предприятие като основен субект на стопанска дейност според Търговския закон.
	Оценява и избира иновативни стратегии за успешно реализиране на предприемаческата	Формулира и защитава бизнес идея за основаване и стартиране на предприятие, произвеждащо стока или услуга.

	си идея.	
	Ориентира се в процесите на планиране, организиране, ръководство и контрол на бизнеса.	Коментира фазите, етапите и дейностите по реализация на бизнес идея.
	Разбира управленския процес в стопанската дейност.	Познава основните функции на управленския процес – планиране, организиране, ръководство и контрол. Сравнява предимства и недостатъци на традиционен и съвременен модел на управление
	Работи ефективно в екип и предприема действия за реализиране на своята идея.	Участва в проучване на пазарната среда за реализиране на конкретна бизнес идея, като работи в екип. Обобщава и интерпретира резултати от маркетингово проучване
	Разработва и участва в проекти за реализиране на бизнес и социални идеи в учебна среда.	Избира екип и работи ефективно за реализиране на бизнес и социални идеи в учебна среда.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Професия и кариера		
1.1. Професии и трудова среда	<ul style="list-style-type: none"> Проучва и описва професии в обработващата промишленост, търговските и битовите услуги, включващи прости и рутинни дейности. Установява съответствието между трудов процес и трудова среда на дадена професия. 	трудов процес трудова среда
1.2. Професионален избор	<ul style="list-style-type: none"> Познава средствата и предмета на труда на професии, включващи прости и рутинни дейности. Определя своя тип личност, на който съответстват професии от производството и услугите. 	трудова дейност средства на труда предмет на труда работно място
1.3. Професионално развитие и кариера	<ul style="list-style-type: none"> Установява силните и слабите си страни и ги свързва със склонността за извършване на рутинни дейности и физическа работа с материали, инструменти и оборудване. Установява мотивационно значимите си черти и определя кръга от интереси към дадена професия. 	мотиви мотивация интереси мотивационен профил професия

2. Пазарна икономика		
2.1. Икономика и инициатива	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира как хората произвеждат и разменят стоките и услугите, от които имат нужда. • Показва основните икономически избори („какво”, „как” и „кой”). 	пазар пазарна икономика дефицит алтернативен разход макроикономика микроикономика
2.2. Икономически системи	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава видовете икономически системи. • Определя характеристиките на видовете икономически системи. • Разбира елементите на видовете икономически системи и начините за организиране и координиране на хората, когато избират „какво”, „кой” и „как”. 	командна система планова икономика традиционна система смесена система природни и капиталови ресурси собственост държавна намеса доброволна размяна
2.3. Опростен модел на кръгообразен поток. Ресурси, пазари, основни стопански субекти	<ul style="list-style-type: none"> • Познава основните характеристики на субектите в кръгообразния поток. • Оценява ролята на стопанските субекти за решаване на основните икономически проблеми - „какво”, „как” и „за кого” да се произвежда. • Взема решения като участник в кръгообразния поток. • Разбира функциите на парите. 	пазар на стоки и услуги пазар на ресурси кръгооборот на пари, ресурси и продукти бартер
2.4. Четирите стълба на свободната стопанска инициатива. Пазарен механизъм	<ul style="list-style-type: none"> • Знае връзката между информация и стимули за производителите и потребителите. • Дефинира отличителните характеристики и ролята на всеки от четирите стълба на стопанската инициатива. • Умее да представя графично кривата на търсене и предлагане. • Познава законите на търсенето и предлагането. • Обяснява приноса на пазарната конкуренция за разумно използване на ресурсите. 	сведение данни информация частна собственост ценова система конкуренция предприемачество търсене предлагане равновесие на пазара дефицит излишък

2.5. Потребители, спестители, инвеститори	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява източниците и видовете доходи. • Обяснява видове спестовни сметки. • Разграничава видовете кредити. 	<p>покупателна способност работна заплата спестовна сметка депозит потребителски кредит инвестиционен кредит лихва</p>
2.6. Финансиране на предприятието	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава източниците на финансиране. • Обяснява различията между основните финансови инструменти - кредити, акции, облигации. 	<p>финансови пазари акции дивидент облигации</p>
2.7. Пазар на труда.Търсене и предлагане на труд	<ul style="list-style-type: none"> • Познава пазарните сили, определящи отличителните особености на трудовия пазар. • Разграничава факторите, влияещи върху търсенето и предлагането на труд. • Обяснява действието на непазарните сили върху търсенето, предлагането и работната заплата. 	<p>работна сила наети лица безработица предлагане на труд търсене на труд трудова възнаграждение непазарни сили</p>
3. Предприемачески процес		
3.1. Предприемаческа дейност и бизнес среда	<ul style="list-style-type: none"> • Формулира какво е предприемач. • Обяснява къде и как предприемачът извършва своята дейност. • Очертава границите на бизнес средата. • Изработва профил на успешния предприемач. • Познава видовете икономическа информация. 	<p>бизнес среда счетоводна отчетност статистическа отчетност</p>
3.2. Ресурси, производство и разпределение на продукти	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира понятието „икономически ресурс“ и „пазар на ресурси“. • Назовава основните видове пазари на ресурси. • Диференцира пазарите на ресурси и пазарите на стоки и услуги. • Определя ролята на производителите и потребителите на различните видове пазари. 	
3.3. Заинтересовани страни и предприемаческа дейност	<ul style="list-style-type: none"> • Формулира понятието “заинтересовани страни“. • Назовава и описва заинтересованите страни – местна и централна власт, конкуренция, синдикати, потребители, неправителствени организации. • Държавна власт. Държавно управление. 	

4. Технологии		
4.1. Стандартизация и качество	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира, че технологията влияе на качеството. • Познава различни методи за оценка на качеството. • Различава критерии и показатели за оценка на качеството. • Описва стандарти за качество. 	стандартизация
4.2. Технологично планиране и проектиране	<ul style="list-style-type: none"> • Различава материални, енергетични и информационни технологии. • Проектира технологичен процес за осъществяване на собствена идея. • Описва технологичната последователност на операциите за изработване на изделие. Изготвя технологична документация. • Познава възможности за компютърно проектиране. 	технология технологично планиране технологична документация проектиране проекти в производството проектиране на технологичен процес компютърно проектиране
4.3. Екоматериали	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява ползата от екологичните материали. • Посочва примери за технологични нововъведения. • Дава примери за екологични материали и описва характеристиките им. • Проектира изделие от екоматериали и посочва технология. 	екологични материали рециклирани материали биопластмаса
5. Предприемаческа инициатива		
5.1. Малките и средните предприятия – двигател на съвременния бизнес	<ul style="list-style-type: none"> • Познава нормативната основа на бизнеса и видовете правни форми. • Изброява предимствата на малките и средните предприятия като основа на стопанската инициатива. • Обяснява влиянието на факторите на околната среда върху избора на форма на собствен бизнес. 	едноличен търговец (ЕТ) дружество с ограничена отговорност (ООД) еднолично дружество с ограничена отговорност (ЕООД) акционерно дружество (АД) микропредприятие малко предприятие средно предприятие кооперация
5.2. Стандартни и нестандартни методи за откриване на бизнес идея	<ul style="list-style-type: none"> • Изследва потребности, цели, информационни и специализирани издания, каталози, информация в интернет с цел натрупване на идеи. • Анализира и филтрира идеите с цел подбор на най-ценната. 	целев пазар метод „Мозъчна атака“ метод „Експертна оценка“ бизнес идея

5.3. Оценка на бизнес идея. Критерии и правила за оценка на бизнес идея	<ul style="list-style-type: none"> • Подбира подходящи и непротиворечащи си критерии за оценка и поставя акцент върху най-съществените идеи. • Оценява идеите с прости методи, неизискващи много допълнителна информация и време. 	равнище на ресурсно осигуряване пазарен потенциал финансов потенциал пазар на бизнес идея
5.4. Стопанско управление. Структура и модели на управление	<ul style="list-style-type: none"> • Систематизира областите на стопанското управление. • Сравнява предимства и недостатъци на основните организационно-управленски структури (линейна, функционална, линейно-функционална, линейно-щабна, матрична, мрежова). • Избира организационна структура на собствена стопанска единица. 	стопанско управление
5.5. Предпочитана правна форма за създаване на учебна фирма. Структура – алтернативи при избор	<ul style="list-style-type: none"> • Аргументира и доказва пред екип предпочитанието си към форма за организиране на учебна фирма. • Преценява възможни алтернативи и избира организационна структура. 	учебна фирма

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Допълнителни уточнения за конкретния учебен предмет

Обучението по *технологии и предприемачество* е ориентирано към практиката. Чрез прилагане на симулационни и интерактивни методи учениците развиват личните си качества и интереси, идентифицират силните си страни. Имат възможност чрез конкретни практически упражнения да придобият икономически и управленски умения и да се стимулират инициативността и предприемчивостта им за избор на кариера.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	50%
За упражнения	8,3%
За преговор	7%
За обобщение	7%
Практически дейности/лабораторни упражнения	25%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво, за контролни работи)	2,7%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Препоръчва се оценяване на входно ниво с тест или друг вид контролна работа и на изходно ниво в края на учебната година. Текущи оценки се поставят върху резултатите от теоретичната и практическата работа на учениците по всяка тема.

Оценяват се равнището на теоретичните и фактологичните знания, познавателните и практическите умения, както и креативността, инициативността, предприемчивостта и творческите изяви и постижения.

Оценяват се уменията за осъществяване на устна и писмена комуникация и в веб пространството с използване на точна терминология.

Оценяват се практическите умения за създаване на модели и проекти по критерии за качество, безопасност, енергийна ефективност и икономичност.

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки	30%
Оценки от контролни работи	10%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, практически упражнения, работа по проекти и др.)	60%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

- **Образователна среда**

Препоръчително е наличието на специализиран кабинет, оборудван с дидактически материали и компютри, където да се изпълняват учебни дейности с интелектуален характер, и учебна работилница, снабдена с материали, инструменти, машини, приспособления, за изпълняване на технологични дейности с манипулативен характер.

- **Работа по проекти**

Този метод се стреми да въвлеча учениците в интегративни практически дейности – проучвания в производствена, природна и градинска среда, технологично планиране и проектиране, издаване на бюлетини, конструиране, изработване и др. Препоръчва се създаване и изпълняване на малки проекти, свързани с усъвършенстване културата на труда и технологиите. Това дава възможност за осъществяване на междупредметни връзки и интегриране на знанията и уменията от различни учебни дисциплини – физика, биология, математика, история, езици и др. Тази дейност е насочена към придобиване на важна ключова компетентност – инициативност и предприемчивост.

- **Интегративни връзки**

Овладяването на теоретичните и фактологичните знания, на познавателните и практическите умения се осъществява на две интегративни равнища – междупредметно и вътрешнопредметно.

Междупредметната интеграция в педагогическата работа трябва да създава условия за осъществяване на междупредметни връзки и интегриране на знанията и уменията от различни учебни дисциплини – физика и астрономия, химия и опазване на околната среда, биология и здравно образование, математика, информационни технологии, история и цивилизации, езици и др.

Вътрешнопредметната интеграция включва приемственост и надграждане на знанията, уменията и отношенията между отделните теми за основна образователна степен и първи гимназиален етап.

- **Извънучилищни инициативи и дейности**

За разширяване познавателните и практическите умения на учениците се препоръчват посещения на обекти за наблюдения на различни технологии – химически, енергетични, обработвателни предприятия (ВЕЦ, текстилна фабрика, химико-технологичен завод) или малки производствени или обслужващи предприятия.

Препоръчват се практически упражнения в производствени, обслужващи и селскостопански предприятия в реална работна среда. Тези дейности са насочени към придобиване на трудови компетентности в областта на технологиите, на обществени и граждански компетентности, умение за подкрепа на устойчивото развитие. Осъществява се взаимодействие с гражданското образование. В образователния процес се включват като външни лектори доброволци – бизнес консултанти и родители по избрани от преподавателя теми.

Учениците участват в изграждането и поддръжката на материалната среда в училището и региона, в организирането на екологични акции, фестивали, чествания, празници, запознават се с екологични материали, технологии за рециклиране и възможности за пречистване на отпадъчни води.

Учениците разработват индивидуално или на групи малки проектни задания по конкретна бизнес идея. Обосновават необходимите ресурси и технологичен процес. Аргументират потребността от конкретната стока или услуга в училищната среда. Презентират и обсъждат разработените бизнес идеи публично пред родители и гости. Организируют се празници и други инициативи, посветени на предприемачеството и технологиите.